

HÉT VAKBLAD VOOR DE BOOMVERZORGING

Nummer 32

Bomen

Kwartaaluitgave
juli t/m september 2015

Erkenningsnummer P918005

Beheer en beleid | VHG | NKB 2015 | BK 2015

Officieel VTA-certificaat boom veiligheid controleur

Een boom veiligheid controleur voert vakkundig visuele boomveiligheidsbeoordelingen uit en werkt met de juiste apparatuur. Zowel de verzekeringsbranche als brancheorganisaties erkennen het certificaat.

Kijk voor meer informatie op onze site

www.groenkeur.nl

OF meld u direct aan voor het examen via

www.ipcgroen.nl/examens!

'Voorkom aansprakelijkheid door ongelukken en schade,
doe examen voor het officieel erkende certificaat.'

Stichting Groenkeur

Postbus 1010

3990 CA Houten

T 030 - 659 5663

E info@groenkeur.nl

I www.groenkeur.nl

@groenkeur

Ondergrondse groeiplaatsvoorzieningen voor bomen in het stedelijk gebied. Totalsystemen voor het reguleren van watertoevoer en -afvoer, beluchting, voeding en wortelgroei. Duurzame en kwalitatief hoogwaardige materialen, bestand tegen hoge (verkeers)druk.

Meer informatie:
www.tgs.nl
020-4117175

Because we all need room to grow!

Treebox HP • Permavoid® Sandwich Constructie • Lava boomgranulaat • Eéntoppig bomenzand • Slimblock • Flowblock • Permair beluchtingsysteem

Redactioneel

Bomenbeleid Schijndel	4
Nederlandse Kampioenschappen voor boomverzorgers 2015	8
Belgisch kampioenschap boomklimmen 2015	17
Aanbesteden evolueert	20
Het belang van bomen	22
Boekbespreking: Van den Berk over Bomen	25

Rubrieken

Evert hakt	3
Kruinkrabber	12
Van 't vat	21
Agenda	27
Kort nieuws	27

Evert Hakt

EVERT ROS

De automatische piloot op vakantie

Veel doe ik op de automatische piloot. Als ik schrijf, typ ik bijna foutloos zonder na te denken.

Praten gaat bijna vanzelf (en sommigen zeggen dat ik daarbij ook niet nadenk, ha ha). Zelfs Engels, Frans of Duits spreek ik zomaar. Ook bij autorijden hoef ik niet bij elke handeling te bedenken hoe het moet. Nu heb ik gemerkt dat ik ook automatisch op bomen let. Lopen we in een Hongaarse stad, mijn vrouw en ik, en zeg ik: 'Da's niet best'. Niemand snapt het. Dus leg ik uit: 'Kijk die boom staat scheef, maar je kunt zien dat hij tot voor kort recht stond. Er is hier iets gebeurd. Maar ik kan niet zien wat.' 'Loop nou maar door; jij altijd met die bomen', is het enige commentaar.

We rijden langs een landweggetje en plotseling zie ik iets in mijn ooghoeken. 'Hee, daar is iets niet oké' Maar ik weet niet precies wat ik heb gezien. Onder protest keren we en rijden terug. Staan er een stuk of vier bruin verkleurde iepen. Hartstikke ziek en vol iepenspintkevers! Ik wil nog iemand bellen, maar ik weet het telefoonnummer van de Hongaarse iepenwacht niet. En bovendien kijkt er iemand erg boos naar me.

Ik ken meer mensen (KPB'ers) die zo'n automatisme hebben. Je zou het beroepsdeformatie kunnen noemen. Het doel van vakantie is volgens mij om een deel van je automatische piloten uit te zetten, maar da's nog een hele klus.

Colofon

Bomen is een uitgave van de KPB-ISA, Kring Praktiserende Boomverzorgers (KPB), Dutch Chapter van de International Society of Arboriculture (ISA).

Vakblad BOMEN komt mede tot stand door de samenwerking met:

- de Vereniging van Hoveniers en Groenveroorzigers (branchevereniging voor ondernemers, Vakgroep boom-specialisten)
- het Vlaamse Bomen Beter Beheren (de Nederlandstalige vleugel van de Belgian Arborist Associations, BAA's)
- Wageningen UR, Alterra en Praktijk-onderzoek Plant en Omgeving (Lisse)
- de Hogeschool van Hall Larenstein
- het Innovatie en Praktijkcentrum Groene Ruimte
- de Nederlandse Vereniging van Taxateurs van Bomen
- Albert Osinga, Hanne Kramer en Wout Fijen (afstudeerders Planrealisatie Hogeschool VHL)

Bomen wordt vier maal per jaar aan de leden van de KPB-ISA en BBB toegestuurd.

Dit nummer van Bomen is ook digitaal beschikbaar op www.kpb-isa.nl

Advertentie-exploitatie
vakblad@kpb-isa.nl of
penningmeester@kpb-isa.nl

Kopij

Kopij naar frank@taalbureau-ij.nl, t.a.v. Frank van Driel

Bij alle artikelen berusten de rechten van de tekst en afbeeldingen bij de auteur, tenzij anders vermeld.

Verantwoordelijk uitgever

KPB ISA, Grou

Eindredactie

Taalbureau IJ, Amsterdam

Grafische vormgeving

Vuijst Visuals (basisontwerp A-Kwadrant, Utrecht)

Druk

Revon

Redactieraad

vakblad@kpb-isa.nl
Frank van Driel, *coördinatie*
Simen Brunia
Nico D'hamers
Erwin van Herwijnen
Gerben Houweling
Arjan van Vliet
Harald Waijers

Aan dit nummer werkten mee

- Thijs Booi, *organisatie LB wedstrijden*
- Eddie Bouwmeester, *Bouwmeester Boomverzorging*
- Simen Brunia, *Bomenwacht Nederland*
- Jozé 't Hoen, *BSI Bomenservice*
- Gerben Houweling, *Cobra boomadviseurs*
- Jitze Kopinga, *Alterra, Wageningen*
- Luuk Kreule, *gemeente Schijndel*
- Annemiek van Loon, *De Bomenconsulent*
- Evert Ros, *NEW YORK Boomadvies*
- Carla van Schagen, *KPB-ISA*
- Martijn van der Spoel, *BSI Bomenservice*

Cover

Het belang van bomen
Foto: Eddie Bouwmeester

KPB-ISA Dutch Chapter

Heeft als doel het langs educatieve en wetenschappelijke weg zorg dragen voor een grotere waardering voor bomen als levende wezens en het bevorderen van onderzoek, technologie en beoefening van de beroepsmatige boomverzorging.

De kosten voor het KPB-ISA lidmaatschap kunt u vinden op www.kpb-isa.nl

Bestuur KPB-ISA contact@kpb-isa.nl
Voorzitter Martijn van der Spoel
Secretaris Geert Schalken
Penningmeester Bas Poutsma
PR & Communicatie Wouter Schulp
ISA en organisatie Themadagen Nicolaas Verloop
Bestuurslid met portefeuille NKB Willem de Feijter

Commissie Nationale kampioenschappen voor boomverzorgers
Contact: nkb@kpb-isa.nl
Voor info www.kpb-isa.nl
Voorzitter Erik de Groot

Organisatie Themadagen KPB-ISA
Contact: themadagen@kpb-isa.nl
Voor themadagen en organisator zie de agenda op www.kpb-isa.nl

BBB

BBB (Bomen Beter Beheren) is de Nederlandstalige vleugel van de Belgian Arborist Associations (BAA's) naast de Waalse zustervereniging Arboresco. BAA's organiseert vooral klimkampioenschappen en examens voor European Treeworker en biedt een platform voor de professionele boomverzorgers en iedereen die met bomen buiten het bos te maken heeft. Dit voornamelijk door bijeenkomsten en studiedagen te organiseren die kennisuitwisseling bevorderen.

Verdere inlichtingen:
info@bomenbeterbeheren.be

Bomenbeleid Schijndel

TEKST: LUKK KREULE BELEIDSMEDEWERKER GROEN EN LANDSCHAP, GEMEENTE SCHIJNDEL

‘Ik hou echt van bomen hoor; maar die ene grote bij mij voor de deur’ Welke boombeheerder heeft die zin nog nooit gehoord? En elke boombeheerder zal hem kunnen aanvullen met: vallende bladeren, druij, schaduw, vogelpoep, uitbrekende takken enzovoorts. Als je sommige burgers mag geloven, zijn bomen ware verpesters van het woonplezier.

Hoe kun je als gemeentelijk boombeheerder goed omgaan met dergelijke vragen en je bomen goed beschermen? Door te zorgen voor consistent beleid en samenhang tussen beleid en regelgeving, afgestemd op het algemeen belang. Gemeente Schijndel legt uit hoe zij haar bomen beschermt en geeft tips die handig kunnen zijn voor collega-boombeheerders.

Hiërarchie

In Schijndel is het gemeentelijk groen binnen de bebouwde kom ingedeeld volgens een hiërarchie. In afnemende mate van belangrijkheid worden onderscheiden:

1. Beschermd bomen
2. Bomen in de hoofdgroenstructuur
3. Bomen in de wijkgroenstructuur
4. Buurtgroen

Beleid en bescherming van gemeentelijk groen is geregeld in de volgende stukken:

- Bomenverordening gemeente Schijndel
- Groenbeleidsplan Schijndel (*1)
- Overlastbeleid bomen Schijndel (*2)

In de hiernavolgende tekst wordt van elk onderdeel aangegeven waar het voor dient en wat er – volgens de gemeente Schijndel – minimaal in moet staan.

Herplant moet leiden tot een boom met dezelfde waarde als de boom die verwijderd is

Bomenverordening Schijndel (2012)

Gemeente Schijndel koos bewust voor een aparte Bomenverordening: alle regelgeving ten aanzien van bomen staat overzichtelijk bij elkaar in één verordening. Bomen op de Lijst beschermde bomen en lijnvormige onderdelen uit de hoofdgroenstructuur kunnen alleen met een ontheffing worden gekapt en alleen als de veiligheid (naar boomdeskundige maatstaven) in het geding is of als een zwaarwegend algemeen maatschappelijk belang opweegt tegen het duurzaam behoud van de beschermde boom. Overige houtopstan-

den (vanaf een stamdiameter van 30 cm) kunnen alleen met een vergunning worden gekapt. Dit is bedoeld als milder beschermingsregime.

Voor herplant/compensatie worden de richtlijnen gehanteerd die zijn opgenomen in het Groenbeleidsplan, waarbij voor particulieren minder strenge eisen worden gesteld en herplanteisen voor beschermde bomen stringenter zijn. Herplant wordt opgelegd als de waarde van de boom in principe aanleiding geeft tot een weigering, maar andere factoren ertoe hebben geleid de vergunning of ontheffing toch te verlenen. Herplant wordt opgelegd als een nieuwe boom (veelal van de eerste grootte en met keuzemogelijkheid in boomsoort) de kans heeft om uit te groeien tot een gezond volwassen exemplaar. Hiermee wordt recht gedaan aan het doel van herplant, namelijk het terugbrengen van een verloren groene waarde.

Soms is het fysiek niet mogelijk om bomen te herplanten op of nabij de plek waar ze gekapt zijn. Dit wordt acceptabel gevonden bij particulieren. Ook zal in een dergelijke situatie een particulier niet worden verplicht tot financiële compensatie. De omvang van de herplant wordt zoveel mogelijk in relatie gebracht tot de waarde en omvang van de gekapte boom. Uiteindelijk moet herplant leiden tot een boom met dezelfde waarde als de boom die verwijderd is.

Zo dient elke vergunningplichtige gemeenteboom te worden gecompenseerd met minimaal één boom met stamomtrek vanaf maat 20/25 cm (gemeente) en 14/16 cm (particulieren), mits fysiek mogelijk op of nabij de kaplocatie. Elke beschermde boom (gemeenteboom, kap om reden van veiligheid of noodtoestand) dient te worden gecompenseerd met minimaal één boom vanaf maat 20/25 of storting in het Groenfonds. In geval van een particuliere beschermde boom geldt bij herplant een stamomtrek van 14/16 cm en geen financiële compensatie indien herplant fysiek niet mogelijk is op of nabij de kaplocatie.

Illegale kap

Bij illegale kap gelden de in het Groenbeleidsplan opgenomen richtlijnen voor herplant en/of compensatie. Dat houdt in dat bij illegale kap waarbij achteraf geconcludeerd wordt dat een vergunning verleend zou zijn, de gangbare

Beschermde boom: Amerikaanse eik, Wijboscheweg, Schijndel.

Beschermde bomen: twee paardenkastanjes, café d'n Bes, Hoofdstraat, Schijndel.

richtlijnen gelden. In geval van illegale kap waarbij achteraf geconcludeerd wordt dat de vergunning geweigerd zou zijn, dient herplant te worden uitgevoerd in hetzelfde formaat als de gekapte boom met maximale stamomtrek maat 60/70 cm, waarbij de restwaarde na herplant wordt berekend en wordt gestort in het Groenfonds (boomwaardebepaling door NVTB). Als u nog een verordening op moet stellen, dan zijn de volgende zaken aan te bevelen:

- Afstand tot de erfgrans uit het Burgerlijk Wetboek verkleinen (in Schijndel 0,50 m), zodat voor minder openbare bomen verwijdering kan worden gevorderd op grond van artikel 5:42 Burgerlijk Wetboek.
- Definieer het begrip 'vellen' zorgvuldig. In Schijndel wordt onder vellen ook verstaan: het snoeien van meer dan 20% van de kroon of het wortelgestel, met inbegrip van kandelaberen, het verrichten van handelingen, zowel boven- als ondergronds, die de dood of ernstige beschadiging of ernstige ontsiering van de houtopstand tot gevolg hebben.
- Definieer duidelijk en volledig op welke gronden een vergunningsaanvraag wordt geweigerd, alleen daaraan kan worden getoetst.
- Snoeiverbod voor gemeentelijke bomen door burgers (behoudens taken opgedragen door de gemeente zelf).
- Verbod op het hangen en bevestigen van voorwerpen in of aan gemeentelijke bomen door burgers.

Groenbeleidsplan Schijndel (2012)

Het Groenbeleidsplan is opgebouwd uit verschillende modules, waarbij de modules Visie, Bomenbeleid en Uitvoeringsplan Groenstructuur van belang zijn voor beleid en bescherming van bomen. In de module Visie wordt uiteengezet welk standpunt de gemeente inneemt ten aanzien van groen. In het Groenbeleidsplan is een kaart opgenomen waarop de hoofd- en wijkgroenstructuur zijn aangegeven. In de begeleidende tekst is vastgelegd wat de gemeente precies voor ogen heeft met die verschillende statussen. Daaruit blijkt bijvoorbeeld welke structuren behouden moeten blijven en welke juist verbeterd moeten worden. In het onderdeel bomenbeleid is vastgelegd welke criteria de gemeente hanteert voor het aanwijzen van beschermde bomen en hoe zij eigenaren van beschermde bomen ondersteunt. Ook ligt hierin vast hoe de gemeente Schijndel omgaat met herplant/compensatie en

pootrechten en hoe zij het bomenonderhoud gaat organiseren. Aandachtspunten bij het opstellen van nieuw bomenbeleid:

- *Wat is de algemene visie van de gemeente op de openbare bomen? Laat merken dat deze, door hun algemeen belang, belangrijker zijn dan particuliere bomen (mits op de Lijst beschermde bomen). Dat maakt dat u ook kunt rechtvaardigen dat burgers van deze bomen wat meer moeten dulden dan van andere bomen.*
- *Leg vast welke bomen u extra belangrijk vindt en welk streefbeeld u hiermee voor ogen hebt. Geef de meest belangrijke structuren (lijnen, punten en vlakken) duidelijk aan op een kaart. Stel deze kaart zorgvuldig op en laat de kaart vaststellen door college/raad en deel uitmaken van een Groenbeleidsplan of verwijs in beleidsstukken naar een dergelijke kaart.*
- *Werk uit welke eisen u stelt aan een herplant- en/of compensatieverplichting. Dat is niet alleen nodig om consequent herplant op te kunnen leggen bij het verlenen van omgevingsvergunningen voor vellen, maar ook als een boomschadetaxatie moet worden uitgevoerd. Bedenk dat (strengere) eisen die aan derden worden opgelegd ook voor de gemeente gelden!*
- *Speel in op nieuwe ontwikkelingen. Hoe ga je bijvoorbeeld om met bomenbeleid in relatie tot zonnepanelen bij burgers?*
- *Hoe ga je om met boomkeuze en groeiplaatsinrichting in relatie tot klimaatverandering?*

Overlastbeleid bomen Schijndel (2013)

In het Overlastbeleid bomen is het beleid uitgewerkt ten aanzien van gemeentelijke bomen waarvan burgers overlast ondervinden. Allereerst is uitgewerkt wat het juridisch kader is ten aanzien van onrechtmatige hinder (artikel 5:37 BW) en wat onrechtmatige daad (art. 6:162 BW) volgens het Burgerlijk Wetboek inhoudt. En dan blijkt dat de meeste vormen van hinder aanvaardbaar zijn en behoren tot de normale kenmerken van bomen. Er is zelden echt sprake van onrechtmatige hinder, en er is dus slechts zelden actie van de gemeente vereist. Daarnaast wordt een aantal vermeende rechten uitgelegd. Een burger mag niet 'zomaar' wortels doorhakken die zijn perceel ingroeien. Het snoeirecht van overhangende takken van gemeentebomen ligt ook genuanceerder dan de meeste burgers denken. Tot slot geeft dit beleid per soort overlastklacht een definiëring/uiteenzetting van de klacht, het juridisch kader en het standpunt van de gemeente daarin.

Delsasso Boomverzorging Bosbeheer

073 - 5034948
www.uwboomverzorger.nl

Kuppen boomverzorging

Wij zijn er voor u!

Met een praktische objectieve instelling, gespecialiseerd in ziekten- en plagenmanagement, boomtechnisch advies en de uitvoering van uitdagende projecten van kleinschalige aanplant tot het planmatig onderhouden van grote boombestanden.

Treeworkers en Tree Technicians met ambitie!

Beerseweg 50 • 5451 NR Mill
telefoon 0485 455 557
info@kuppenboomverzorging.nl
www.kuppenboomverzorging.nl

KUPPEN BOOMVERZORGING

*De specialist op het gebied van
Eikenprocessierupsbeheersing!*

- Preventief
- Curatief
- Advisering

www.wolterinck.nl
E-mail: info@wolterinck.nl
Tel: +31 (0) 544 481 444

Bomen die door de gemeente het belangrijkste worden geacht, hebben ook de hoogste beschermingsgraad

Foto links: Beschermde bomen: twee rode beuken, Aletta Jacobshof, Schijndel.

Foto rechts: Beschermde bomen: Amerikaanse eiken, Jan van Cuykstraat, Schijndel.

Klachten en afwegingen

Bomen hebben belangrijke waarden, die door inwoners bewust of minder bewust ervaren worden. De gemeente Schijndel onderkent dat bomen soms ook overlast geven en dan als minder prettig of ronduit storend ervaren worden. Meestal gaat het dan om 'rommel' die bomen geven of om het (zon)licht weghouden in huis of tuin. Ook kan het zijn dat wortels schade aanrichten aan tuilmuren en opritten en voetpaden, vaak omdat de groeiplaats te krap is in relatie tot de boomsoortkeuze. Als bomen niet meer vitaal zijn, of een onderhoudsachterstand vertonen met bijvoorbeeld veel dood hout, of er niet meer gezond en mooi uitzien, dan kan de waardering omslaan in ergernis. In zo'n situatie bevindt de gemeente zich in een spanningsveld. Het is dan de kunst en de opgave om bij afwegingen een goede balans te vinden tussen de groene leef- en woonomgeving, individuele belangen, de waarden van bomen en de op dat moment beschikbare financiële middelen. Er zal altijd een afweging gemaakt moeten worden tussen de waarde en het belang van de boom, binnen een structuur of een individuele boom/boomgroep, en het belang van het oplossen van de problemen. Problemen kunnen soms door (ander) onderhoud of door aanpassingen in het ontwerp worden verholpen. Maar er zijn ook situaties waarbij het verwijderen van bomen de enige oplossing is. Goede communicatie met bewoners is altijd onontbeerlijk. Noodzakelijk hierbij zijn: kennis van boomsoorten, kennis over inrichting van groeiplaatsen, zorgvuldigheid maar ook gezond verstand. Iedere situatie vraagt om maatwerk en een goede afweging. Daarbij bieden het Groenbeleidsplan, het Overlastbeleid bomen en de Bomenverordening in Schijndel houvast. Ook is goede communicatie tussen betrokken afdelingen en het bestuur essentieel.

Samenvattend

In Schijndel is gekozen voor een robuust raamwerk van hoofd- en wijkgroenstructuur, aangevuld met beschermde bomen. Deze zijn goed beschreven in beleid en door middel van een kapverbod streng beschermd in de Bomenverordening. Binnen dat robuuste raamwerk komen ook de 'gewone' bomen voor. Hiermee gaat de gemeente wat flexibeler om. Resultaat is dat de bomen die door de gemeente het belangrijkste worden geacht, ook de hoogste beschermingsgraad hebben. Voorwaarde daarvoor is dat alle beleid en regelgeving naadloos op elkaar aansluiten. Het voornoemde geschil tussen een inwoner en de gemeente heeft bewezen dat dit z'n vruchten afwerpt. ■

Casus: Snoeierecht versus bomenbeleid

Standpunt eiser

Een inwoner van de gemeente stapt naar de rechter en eist dat alle over de erfgrans hangende takken (de overhang is ca. 4,00 m en begint op 9,00 m hoogte) van twee gemeentelijke haagbeuken met een hoogte van ca. 18 m aan de voorzijde van zijn woning worden gesnoeid op grond van het Burgerlijk Wetboek (snoeierecht). Als reden noemt hij ernstige overlast: bladafval, voorjaarsbloesem, luizenafscheiding, duivenpoep en stormgevoeligheid. De inwoner stelt dat hij belang heeft bij de beëindiging van de overlast omdat zijn woongenot al jaren op een meer dan normale wijze wordt aangetast. Daarnaast heeft hij de gemeente aangemaand om de takken terug te snoeien omdat hij gelet op artikel 15 van de Bomenverordening Schijndel, niet zelf de bomen mag snoeien.

Standpunt gedaagde (gemeente Schijndel)

De gemeente heeft snoei van de twee haagbeuken geweigerd omdat de bomen een beschermde status hebben in de vastgestelde beleidsplannen (Groenbeleidsplan, Groenstructuurkaart, Overlastbeleid Bomen) en de Bomenverordening. Daarnaast dienen de bomen een groot algemeen belang. De gemeente is van mening dat de bomen geen onrechtmatige hinder veroorzaken. Volgens de gemeente is er geen sprake van zodanige ernstige hinder dat deze in redelijkheid niet geduld hoeft te worden. Bladval behoort tot de normale levenscyclus van een boom, komt slechts een korte periode voor en is gemakkelijk weg te nemen. Datzelfde geldt voor bloesem. Ook luizenafscheiding is niet het hele jaar aanwezig en kan makkelijk worden weggenomen. De gemeente wijst erop dat zij periodiek boomveiligheidscontroles uitvoert waarbij ook regulier onderhoud aan bomen plaatsvindt. De betreffende bomen bevinden zich in de 'onderhoudssnoeifase', waarbij het wegnemen van dode takken en andere problematische takken voldoende is om de bomen op een aanvaardbaar boombeeld en boomveiligheidsniveau te houden. Het snoeien tot de erfgrans draagt volgens gemeente niet bij aan het wegnemen van de overlastklachten en moet gezien worden als ingrijpende snoei. Dergelijke snoei heeft een negatief effect op zowel de beeldkwaliteit als de boomkwaliteit en is aanzienlijk kostenverhogend in het beheer. Bovendien vreest de gemeente voor precedentwerking.

Uitspraak kantonrechter

Voorafgaand aan de uitspraak kwam de rechter, samen met de griffier, ter plaatse kijken wat er speelt (een zgn. descente). Aansluitend vond een hoorzitting plaats.

Of het toebrengen van hinder onrechtmatig is, is afhankelijk van de aard, de ernst en de duur van de hinder en de daardoor veroorzaakte schade in verband met de verdere omstandigheden van het geval, waaronder de plaatselijke omstandigheden. Daarbij is ook van betekenis of de eiser zich ter plaatse heeft gevestigd vóór of na het moment waarop de hinder is begonnen. In dat laatste geval zal hij een zekere mate van hinder hebben te dulden.

De bewoner is in de woning komen wonen toen de haagbeuken er al stonden. Hij zal dus een zekere mate van hinder ervan hebben te dulden. Dat geldt in ieder geval voor bladval in het najaar. Hierbij is in acht genomen dat het vallen van bladeren 'slechts' in een bepaald seizoen plaatsvindt en dat hiermee geen schade is gemoeid. Ook overlast van bloesem en luizen is seizoensgebonden en brengt weinig tot geen schade toe. Bovendien zijn deze door de bewoner te verwijderen op een manier die van hem mag worden verwacht. Ook duivenpoep heeft hij te dulden in zijn tuin. Hierbij is geen sprake van onrechtmatige hinder. De vraag kan worden gesteld of de door de bewoner ervaren overlast substantieel wordt verminderd door het snoeien. Immers, ook bij minder takken blijven er bladeren en bloesems vallen, blijven er duiven in de bomen zitten en blijft er luizenafscheiding uit de bomen druipen. Uit aangeleverde bomenrapportages blijkt dat de haagbeuken veilig zijn.

De eindconclusie van de rechter is dat er geen sprake is van onrechtmatige hinder, en de bewoner wordt veroordeeld in de kosten van de procedure.

Nederlandse Kampioenschappen voor boomverzorgers 2015

TEKST: CARLA VAN SCHAGEN

FOTO'S: ALEX BOS BOOMADVIES NEDERLAND

Op vrijdag 29 en zaterdag 30 mei is het zo ver: de 19e editie van de NKB. Gastheer is de gemeente 's-Hertogenbosch, die het oude vestingeland de Pettelaarse Schans ter beschikking heeft gesteld. Hoofdsponsor is Stihl.

Walter Hak heeft een 9-voudige titel te verdedigen. Jotte Brand is, als winnaar van de LB-wedstrijden, een van de favorieten, samen met Harrie Verbeek, die al uitgebreid afscheid heeft genomen voor zijn vertrek naar Australië. Nathalie Pronk kan haar titel niet verdedigen, wat Gabriëlle Kleuver een goede kans geeft om Nederlands kampioen te worden.

Het is een vak waar je oud mee kunt worden. De gemiddelde leeftijd van de deelnemers ligt op 32 jaar; de jongste is 18 en de oudste 52. Vier studenten doen mee, een prima gelegenheid om wedstrijdervaring op te doen.

Live in de uitzending

Vrijdag start de dag vroeg met interviews. Van 6.00 tot 9.00 uur zijn we live in de uitzending van Radio 1. Metro, Omroep Brabant, Brabants Dagblad en De Telegraaf zijn aanwezig en boomverzorgend Nederland komt langs om te kijken naar de wedstrijden en bij te praten. Ondertussen zetten de deelnemers hun techniek en ervaring in bij de wedstrijden. Bewondering geldt over en weer voor een technisch goed uitgevoerd onderdeel of supersnelle tijd. Iedereen wil winnen, maar gunt het de ander ook.

Er was veel publiek aanwezig.

Het enthousiasme voor het beroep spatte van het scherm af

Bij de heren komt Alistair Magee als de nummer één uit de voorrondes. Jotte wordt tweede en Lorin Eeckhout derde. De onderlinge verschillen zijn miniem: tussen deze eerste drie zit steeds één punt verschil. Harrie Verbeek en Tamil Verhagen mogen door naar de Masters. Bij de dames wordt Gabrielle eerste en zijn Eva-Maria Mauz en Jojet Overakker respectievelijk tweede en derde.

Zaterdagochtend haalt iedereen opgelucht adem: nog drie wedstrijden te gaan met een strakblauwe lucht. Dit blijkt van korte duur. Uit het niets valt opeens de regen met bakken uit de lucht. Niettemin vervolgt

Erik de Groot in gesprek met een verslaggever van Radio 1. >

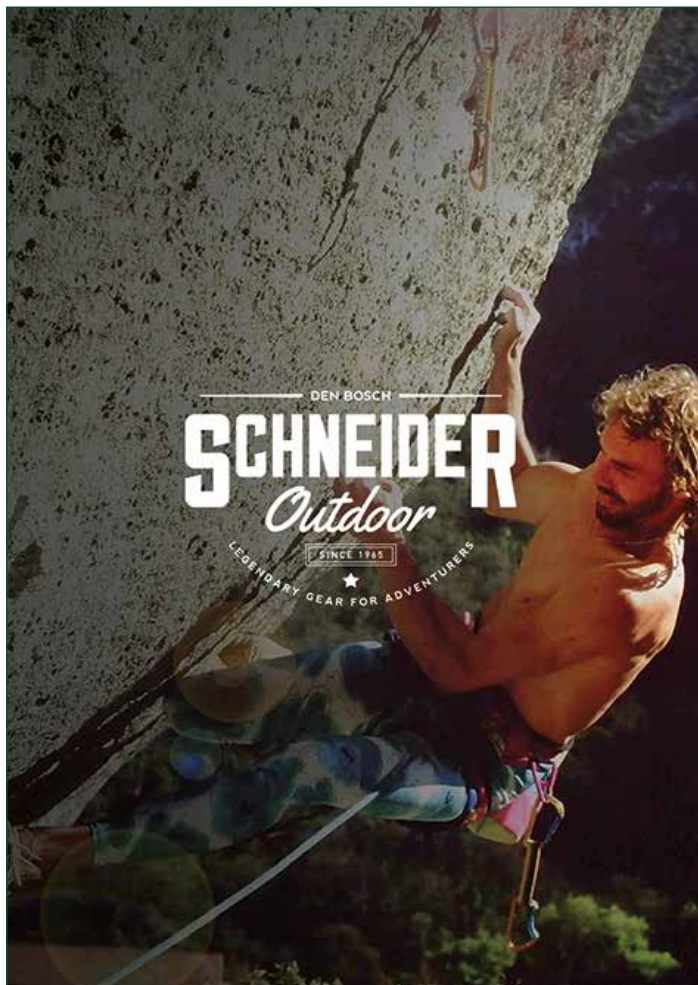

BTL

Bomendienst

www.btlbomendienst.nl

specialistische boomverzorging | boomziekten en -aantastingen | boomtechnisch advies

EXPEDIO
ARBORI

Boomtechnisch onderzoek Advies & taxatie

- Inventarisatie van bomen en groen
- Boomveiligheidsinspecties
- Stand- en Groeiplaatsonderzoeken
- Bomen Effect Analyses
- Inrichtingsadviezen bomen voor nieuwe en bestaande situaties
- Toezicht en begeleiding van bomen bij projecten
- Waarde- en schadebepaling van bomen en groen
- Nader onderzoek stabiliteit (trekproef)
- Nader onderzoek breukvastheid
 - Picus geluidstomografie
 - Treetronic elektrische weerstrandsmeting
- Inventarisatie flora & fauna
- Workshop's en cursussen ook op maat en op locatie verzorgd

Voor meer informatie of een vrijblijvend contact;
0572-364400 of via info@expedio-arbori.nl

De populier die gekozen is voor de finale blijkt lastig te benaderen

Frans van Vugt met zijn instructie voor het wedstrijdonderdeel VTA. Aan het einde van de ochtend is Eddie Bouwmeester de nieuwe titelhouder van deze discipline. Dennis van Baast en Annemiek van Vugt worden twee en drie.

Hoogwerkercompetitie

Praktijk Centrum Bomen heeft in alle vroegte het parcours voor de hoogwerkercompetitie voorbereid. Ter plekke schrijven zich nog nieuwe deelnemers in, waarmee het aantal verdubbelt ten opzichte van vorig jaar. Bij deze tak van sport, wordt Bjorn Rodrigues de nieuwe kampioen. Willem van Mook en Dennis van Herpen worden respectievelijk tweede en derde.

Tussen leidingen door manoeuvreren. >

< Demonstratie aan collega-vakgenoten.

< Instructie voor de VTA-wedstrijd.

Masters

Exact met de aanvang van de Masters breekt de zon weer door. De populier die gekozen is voor de finale, blijkt een lastig te benaderen boom. De deelnemers zijn betrekkelijk veel tijd kwijt aan het vinden van de juiste plek om de klimlijn te installeren.

Harrie en Eva Maria zijn hier sneller in dan de anderen en worden daarmee de winnaars bij de Masters. Harrie wordt hiermee Nederlands kampioen bij de heren, Jotte wordt tweede en Tamil Verhagen derde.

Bij de dames wordt Gabrielle tweede en daarmee Nederlands kampioen.

De organisatie, de sponsors, vrijwilligers, deelnemers en uiteraard de bezoekers hebben van deze 19e editie weer een geslaagd evenement gemaakt. Dank!

Kruinkrabber #24

Elke boomverzorgers kent het wel, zo'n situatie waarbij je denkt: 'Wat is hier aan de hand?' In elke aflevering van Bomen wordt zo'n hersenkraker geplaatst. Het antwoord kun je vinden op de website van de KPB: www.kpb-isa.nl
Heb je ook zo'n situatie bij de hand gehad, mail je foto met vraag en antwoord aan: kruinkrabber@kpb-isa.nl, ter attentie van Simen Brunia.

Liefde voor bomen

Wie of wat heeft dit bijzondere verschijnsel veroorzaakt? Extra punten voor degene die de plaats kan benoemen waar zo iets veel voorkomt.

Tekst en foto: Simen Brunia

De eerste inzender van het juiste antwoord dat binnenkomt op kruinkrabber@kpb-isa.nl wint een leuk cadeautje!

Het antwoord op Kruinkrabber #23 in Bomen 31 luidt: het gaat om slapende knoppen die nieuwe twijgen kunnen vormen; dus niet om adventiefknoppen die als regel al zichtbaar aanwezig zijn op de twijgen. In dit geval zijn ze – bij een populier zonder schors – goed zichtbaar. Het snelste goede antwoord was van Dave Bentvelsen.

advertentie

ERVAREN SPECIALIST IN DE SYNERGIE TUSSEN GROEN EN GRIJS

Dankzij onze uitgebreide expertise op het gebied van groenvoorziening en civiele werken zijn wij de spil in ieder project. Wij brengen alle betrokken partijen efficiënt samen om de druk bezochte vierkante meter in het stedelijk gebied zo optimaal mogelijk in te richten.

Synergie

Bij het groen inrichten van het stedelijk gebied zijn altijd meerdere partijen betrokken die ieder hun eigen belangen hebben. Wij brengen hen samen voor een perfecte synergie tussen groen en grijs.

Overzicht

Wij zijn een boomspecialist met oog voor het grote geheel. Onze ruime ervaring met de verschillende disciplines rondom het

werken in het stedelijk gebied maakt het mogelijk dat we overzicht houden over het hele proces.

Ontzorgen

Wij ontzorgen de opdrachtgever volledig op het gebied van bomen en ondergrondse inrichting. Zo verkennen wij alle mogelijkheden en zijn altijd op de hoogte van wetgeving en benodigde vergunningen.

Boomadvies Nederland dé specialist in boomverzorging in het stedelijk gebied.

Meer informatie? 076 5321660 | info@boomadviesnederland.nl | www.boomadviesnederland.nl

 **Boomadvies
Nederland**

Onderonsje van de Nederlandse top.

Bjorn Rodrigues, eerste bij de HW-competitie.

Eddie Bouwmeester, eerste bij de VTA-wedstrijd.

Tot slot

Het team van Hart van Nederland interviewde o.a. Jotte Brand, Wouter van den Dungen en Bas Poutsma. Het enthousiasme voor het beroep spatte van het scherm af. Heel Nederland is warm gemaakt voor het vak. Trots!

< Kleding NKB 2015 gesponsord door het IPC.

NKB 29-30

De Pettelaarse Schans

NKB 2015 sponsors:

STIHL

Foto: Alex Bos van Boomadvies Nederland

's-Hertogenbosch

NKB 2015 vrienden:

reliable by experience

1SNA

1SNA

1SSV

1XHP

1XHP

1SSP

1SSP

1SSP

PROGRESS

INNOVATION

SHERPA

PROGRESS

www.sip-protection.com

Find us on
 Facebook

info@sip-protection.com

www.facebook.com/sip.protection

1

2

Belgisch kampioenschap boomklimmen 2015

TEKST: MICHIEL DE TEMMERMAN, LID VAN DE KERNWERK GROEP BK BINNEN BAAS
FOTO'S: KURT LAMBERT

Op 5, 6 en 7 juni werd in Saint-Léger-en-Gaume de 20e editie van het BK boomklimmen voor boomverzorgers gehouden. Het werd een driedaagse jubileumeditie, een om in te kaderen.

Een klein jaar voor de wedstrijd begonnen we vanuit het bestuur van BAAs (Belgian Arborist Associations) met de voorbereiding ervan. Dat we voor het 20e kampioenschap een jubileumeditie wilden houden, werd snel duidelijk. Dit moesten we vieren op een speciale locatie en op een andere manier.

Sprong in het diepe

Fabrice Rongvaux, huidig voorzitter van Arboresco (de Waalse vleugel binnen BAAs), kwam met het idee om het event in zijn achtertuin te organiseren: de bossen rondom Saint-Léger in het uiterste zuiden van de Belgische provincie Luxemburg, in de prachtige streek Gaume. Zijn motivering was: 'Hoe kunnen we het kampioenschap beter vieren dan op een locatie waar de bomen centraal staan, waar de boom in zijn natuurlijke omgeving staat?'

Na al die jaren op een urbane locatie ons event te hebben georganiseerd, was dit idee ons wel genegen, maar we moesten toch nog wat worden warm gemaakt. Na ons eerste plaatsbezoek in volle winter met 20 cm sneeuw hielden we ons hart meer dan vast. Maar Fabrice was overtuigd van de locatie, en door zijn enthousiasme gesterkt hebben we toegeapt. Een sprong in het diepe, want logistiek zou dit een zware klus zijn: midden in het bos heb je werkelijk niets.

^ Foto 1: Delphine Lerat

< Foto 2: David Bergen

boom
Kenniscentrum voor Bomen

Houtrot, zwammen & bomen en MTA

vernieuwende en diepgaande cursussen in samenwerking met Gerrit-Jan Keizer

Vanwege aanhoudend succes en interesse uit de branche zetten de bedrijven Expeditio Arbori en Boom-KCB hun samenwerking met Gerrit-Jan Keizer voort. Sinds 2012 verzorgen zij de waardevolle cursussen; Houtrot, zwammen & bomen en Mycological Tree Assessment (MTA). Dit jaar wordt dat assortiment aangevuld met een 2-daagse masterclass! De cursussen worden in het najaar in de regio's noord, midden en zuid verzorgd:

Houtrot, zwammen & bomen

Een veelzijdig en complex aspect is de aanwezigheid van zwamaantastingen en houtrot in bomen. Herkenning van de zwam in combinatie met de boomsoort is noodzakelijk om de progressie van structuurbederf van het hout te kunnen voorspellen. In de cursus worden de meest voorkomende parasitaire zwammen in Nederland behandeld en leert u meer over de verschillende soorten houtrot welke in bomen voorkomt.

9 punten ETW
hercertificering

Mycological Tree Assessment (MTA)

Gerrit Jan Keizer laat u kennis maken met het boomsoort eigen ecosysteem. Hierbij wordt het aan de boom gebonden ecosysteem behandeld met de uniek aan de boom gebonden relaties met honderden, soms wel duizenden organismen. Bovendien krijgt u het boek van G.J. Keizer, 'De verborgen Boom' cadeau !

9 punten ETW
hercertificering

NIEUW!! 2-daagse masterclass MTA (incl. handboek MTA!)

In deze tweedaagse cursus worden de relaties uiteengezet die bomen onderling en met andere organismen aangaan. Speciale aandacht wordt daarbij aan de unieke relaties tussen bomen en paddenstoelen of zwammen (macrofungi) besteed. In de cursus leert u aan de hand van het nieuw verschenen handboek om verbanden te leggen en in een vroeg stadium symptomen te herkennen van ontbrekende of verstorende factoren in de dynamiek van het boomsoort eigen ecosysteem. In de middagdelen wordt tijdens veldexcursies het werken met het handboek in de praktijk gebracht.

18 punten ETW
hercertificering

Nieuw Handboek MTA

Het nieuwe handboek Mycological Tree Assessment ontvangt u in combinatie met de masterclass.

Overzicht 2015	Noord (Assen/Roden)	Midden (Baarn)	Oost (Deventer)	Zuid (Vught)	Prijs	Contact
HOUTROT	8 okt	26 okt	5 nov	5 okt	€ 250,-	www.expeditio-arbori.nl info@expeditio-arbori.nl
MTA	9 okt	27 okt	16 okt	6 okt	€ 365,-	www.boom-kcb.nl
MASTERCLASS	19 & 20 okt	30 okt & 2 nov	22 & 23 okt	12 & 13 okt	€ 645,-	info@boom-kcb.nl

Foto 3: NK België.

Foto 4: De verzamelde vrijwilligers.

Foto 5: Laura Poffé.

Foto 6: De winnende dames.

Foto 7: De winnende heren.

De geselecteerde bomen stonden er perfect bij

Camaraderie

Fabrice, David en Raphaël bewogen hemel en aarde om op die locatie een droomevent te organiseren. Gedurende de maanden in aanloop naar het BK werd intens overleg gepleegd binnen de werkgroep, werd er gewerkt aan de nodige vergunningen en aan de diverse logistieke noden.

Op woensdag 3 juni kwam de opbouw van het evenement dan uiteindelijk ter plaatse volop op gang. De steeds grotere groep van vrijwilligers heeft er met veel enthousiasme voor gezorgd dat de geselecteerde bomen er perfect bij stonden. Na het finetunen op donderdag werden de rondgang en gearcheck georganiseerd en kon voor de vrijwilligers de riem al even af. Op vrijdagochtend startte de competitie. En het zag er goed uit. De 44 mannen en 5 vrouwen hebben de hele dag onder de stralende zon kunnen genieten van het klimmen en de camaraderie.

Demo met paard

's Avonds kon voor iedereen de riem eraf, want op zaterdag was er geen wedstrijd. De zaterdag werd gevuld met workshops en demo's, van jeugd- en begeleidingssnoei tot rescue op sporen.

Er werd zelfs een demo gegeven waarbij men takken en bomen uitsleepte met een paard; een nog veel gebruikte werkmethode in de Gaume. Natuurlijk was er ook de mogelijkheid om de talrijk aanwezige sponsorstanden te bezoeken en nieuw materiaal te testen en te bespreken. En om oude vriendschapsbanden aan te halen en nieuwe aan te knopen. Ook werd er een open ascent demo georganiseerd, om onze leden reeds te informeren en ermee vertrouwd te maken nog vooraleer de implementatie ervan als officiële preselectieproef effectief is geworden.

Onvergetelijk

Op zondag was het tijd voor de masters; 5 mannen en 3 vrouwen namen het op om zich tot Belgisch kampioen te kunnen kronen. Het werd een interessante en afmattende klim waar we bij de mannen David Bergen als kampioen mochten begroeten, gevolgd door Peter Vergote, Frits Vander Werff en net naast het podium Ward Vanhooren en Tanguy Bonniord. Bij de vrouwen werd Eva-Maria Mauz eerste van het evenement, maar Belgisch kampioene was Delphine Lerat, met Laura Poffé op plaats 3.

Het was opnieuw een geslaagd en onvergetelijk BK! Bedankt aan iedereen die zich vrijwillig heeft ingezet om dit evenement goed te laten verlopen. Bedankt Fabrice, David en Raphaël en merci aan het prachtige team waar ik deel van mag uitmaken. Tot op de 21e editie in 2016!

Aanbesteden evolueert

Veranderende rol en verantwoordelijkheden voor vakspecialist

ANNEMIEK VAN LOON, DE BOMENCONSULENT

Best Value Procurement, Best Practise, PVA, EMVI ... 'Gelukkig heb ik meer verstand van boomverzorging'. Dat is wat een boomspecialist dan het liefst roept. En inderdaad volgen de ontwikkelingen elkaar zo snel op dat er geen bijhouden meer aan is. In het onderstaande zijn in samenspraak met Olivier Copijn (voorzitter vakgroep Boomspecialisten) en Remco Valk (Van Helvoirt Groenprojecten) de ontwikkelingen op een rijtje gezet. Iedere boomspecialist krijgt er, indirect of direct, mee te maken. Er blijkt een duidelijke tendens te onderscheiden: in grote lijnen is er een verschuiving gaande van prestatiegericht naar een steeds meer geïntegreerde vorm van aanbesteden. De opdrachtnemer en de opdrachtgever krijgen andere rollen en ook andere verantwoordelijkheden.

Traditionele aanbestedingen

In de traditionele aanbestedingen, zoals bij de frequentiebestekken, worden handelingen en frequenties nauwkeurig omschreven. Hierbij houdt de opdrachtgever een belangrijke verantwoordelijkheid van controle op het werk bij zich. De opdrachtgever moet hiervoor over enige kennis van zaken beschikken. Echter, door de brede takenpakketten bij gemeentelijke beheerders blijft deze kennis vaak achter bij de ontwikkelingen in de branche. De opdrachtgever neemt dan vaak de toevlucht tot een omvangrijk deel 3 van het bestek: het groeiplaatsmengsel wordt tot op de korrel en de hoogwerker tot op het type omschreven, of er wordt verwezen naar algemene achtergronddocumenten en normen. Bij beeldbestekken bepaalt de opdrachtnemer zelf hoe vaak en wanneer er beheerd moet worden; als er maar voldaan wordt aan het nauwkeurig omschreven eindbeeld. Hoe meer voorwaarden er worden opgenomen en hoe gedetailleerder de uitvraag, hoe groter de taak van de opdrachtgever om te controleren. Daarnaast komen bij beide vormen de expertise van de boomspecialist en de langdurige kwaliteit van het boombestand niet ten volle tot uiting.

Minder harde normen, meer verantwoordelijkheid bij de aannemer

Een omslagpunt is de EMVI (Economisch Meest Voordelige Inschrijving). Aanbestedingen zijn geen keurslijf mee, maar de innovatiekracht van de branche wordt gestimuleerd (zie ook www.vhg.org/vakgroepen/boomspecialisten/publicaties). Bij de ont-

wikkeling naar Best Value Procurement wordt er een duidelijk beroep gedaan op de expertise en specifieke kwaliteiten van de opdrachtnemer. Hierbij heeft de opdrachtgever een vraag en is de opdrachtnemer aan zet om een passend antwoord hierop te formuleren. Er is ruimte voor het eigen specialisme, ervan uitgaande dat de opdrachtgever niet alle ontwikkelingen binnen het vakgebied hoeft te kennen en deze dus ook niet hoeft te voorformuleren in de uitvraag. Past Performance is een andere ontwikkeling waarbij het gedrag centraal staat en de opdrachtnemer na afloop van het werk wordt geëvalueerd volgens een gestandaardiseerde procedure. Hoewel er binnen de branche geen ruime ervaring is met de nieuwste vormen van aanbesteden is de kentering duidelijk: de opdrachtgever wil ontzorgd worden en durft samen met de opdrachtnemer de uitdaging aan om innovatie te stimuleren.

Gedeelde verantwoordelijkheid

Er is wel ervaring met UAV-gc. Dit betreft de combinatie tussen ontwerp, uitvoering en beheer bij een partij. Na aanleg heeft de opdrachtnemer nog een aantal jaren de verantwoordelijkheid voor het onderhoud en moet deze zelf kunnen aantonen dat tijdens het traject de juiste stappen zijn gezet. Een duurzame aanpak verdient zich voor de opdrachtnemer terug in het onderhoud. Registratie en controle op het eigen werk zijn hierin nieuw. Ook wordt het beheer van volledige wijken uitbested, waarbij naast het duurzame bomenbestand en de zorgplicht ook klachtenafhande-

Foto: VHG

lingen, social return en MVO een belangrijk onderdeel van de opdracht vormen. Verder hanteren steeds meer gemeenten het principe van Best Practice: partijen die zich hebben bewezen hebben een streepje voor bij aanbestedingen. Gemeenten willen vakinhoudelijk ontzorgd worden en de verantwoordelijkheid voor de openbare ruimte delen met de opdrachtnemer.

De markt blijkt nog steeds traditioneel te offrenen door de laagste prijs centraal te stellen

Doorontwikkelen relatie opdrachtgever-opdrachtnemer

Met name de ervaringen met het UAV-gc zetten aan tot nadenken. De markt blijkt nog steeds traditioneel te offrenen door de laagste prijs centraal te stellen. Hiermee wordt niet de gewenste ontwikkeling ingezet. Aannemers nemen hierbij onverantwoorde risico's, want bij wie ligt de bal bij schade door vandalisme en extreme weersomstandigheden? Gemakshalve wordt er nu van uitgegaan dat dit buiten de opdracht valt. Maar klopt dat wel? Een goede voorlichting maakt boomverzorgers bewust van de verantwoordelijkheden en daarmee risico's die bij hen neergelegd worden. Verder kan binnen de branche gezamenlijk het initiatief genomen worden om voor de nieuwe aanbestedingsvormen de randvoorwaarden, juridische kaders en risicoanalyses verder te onderzoeken. Dit alles zal leiden tot reëlere prijzen. Onze branche en ons vakmanschap zijn daarbij gebaat.

Van 't vat

JITZE KOPINGA

Waarom rijpen sommige appels in de herfst, terwijl andere (sier)soorten soms pas diep in de winter rijp zijn?

Zowel appels die worden geteeld voor menselijke consumptie als de wilde appelsoorten zijn normaliter pas rijp in de (na)zomer of het vroege najaar.

Dit heeft vooral te maken met het 'harde' gegeven dat het rijpingsproces afhankelijk is van zonlicht en warmte. In de loop van de evolutie hebben appelsoorten zich ingesteld op de klimaatomstandigheden in hun natuurlijke verspreidingsgebied. Nederland is vaak te koud voor appelsoorten of -variëteiten uit de warmere gebieden om hier de vruchten voldoende rijp te laten worden. In 'het wild' zouden deze zich dan hier moeilijker kunnen handhaven dan hun soortgenoten die beter zijn aangepast aan het Nederlandse klimaat én de ecologische factoren die meespelen bij de verspreiding en kieming van het zaad.

Dat sommige sierappelsoorten hier in de herfst nog niet rijp zijn komt enerzijds doordat het gaat om selecties (rassen) die uit gebieden komen waar de zomers langer en warmer zijn. En anderzijds simpelweg doordat men zich, ongeacht de herkomst van de soorten, bij de selectie en veredeling vooral heeft gericht op bomen waarvan de vruchten tot lang na de bladval nog in 'volle glorie' in de boom aanwezig zijn. En dus niet al te vroeg rijp mogen worden, of in ieder geval in rijpe toestand niet snel verrotten of van de boom vallen.

Boombioloog Jitze Kopinga van Alterra, Wageningen UR, geeft in elk nummer van Bomen antwoord op een boombiologische vraag. Heb je een vraag? Of wil je reageren op het antwoord van Jitze? Mail je vraag of reactie dan aan de redactie: vakblad@kpb-isa.nl

Het belang van bomen

De kracht van het niets doen

EDDIE BOUWMEESTER, EUROPEAN TREE TECHNICIAN BIJ BOUWMEESTER BOOMVERZORGING

Een prachtig park, vele grote bomen, een evenement voor publiek (en boomverzorgers) en een grote uitgebroken tak uit een bruine beuk op een vrijwel windstille dag. Is dat een uitdaging voor een boombeheerder, moet je er gebruik van maken? Word je er als boombeheerder nerveus van? Of zijn het kansen om misschien je beheer nog eens goed onder de loep te nemen? We nemen de lezer mee naar het Worpplantsoen te Deventer...

< VTA-competitie.
Foto: Arjan van Vliet.

Beknopte geschiedenis

Het Worpplantsoen is een wandelpark dat vanuit de stad met een veerpontje over de rivier de IJssel bereikbaar is. Het is het oudste stadswandelpark van Nederland (bron: Wikipedia), en in de winter komt het voor dat het hele park voor korte of langere tijd door de rivier wordt overstroomd. De naam De Worp komt voor het eerst voor in een document uit 1357 en in 1587 was er al beplanting langs de wegen en de paden. In 1699 werd voor het eerst melding gemaakt van een plantage (park), die destijds volgens de kaart de vorm had van een sterrenbos.

In 1813 hebben Franse troepen vele bomen gekapt om een vrij schootveld te hebben tegen het oprukkende kozakkenleger. Hoe dit afgelopen is weet ik niet, maar in 1815 kreeg Deventer van koning Willem I toestemming om het park te herstellen onder voorbehoud dat het weer plat moest als oorlogsdreiging dit noodzakelijk maakte. Dit nieuwe park werd in 1816 aangelegd naar ontwerp van Albertus van Leusen, en sommige van de oudste bomen uit het park dateren nog van deze tijd. In 2005 is het park met Europese subsidie gerenoveerd. In 2012 werd een nieuwe muziekkoepeel in nostalgische gietijzeren uitvoering geplaatst.

Halve boom naar beneden

In 2014 stond het Worpplantsoen er zo goed bij, dat men er op 6 en 7 juni de Dag van het Park en de Nederlandse Klimkampioenschappen voor Boomverzorgers (NKB) wilde laten plaatsvinden, wat mede door de actieve inzet van de organisatie van de Dag van het Park en Het Groenbedrijf Deventer lukte.

Maar dan... Volkomen onverwachts knalt er een halve boom naar beneden, vlak bij de muziekkoepeel, daags voor de Dag van het Park en de NKB. En het is nog wel de 'Masterboom', die ruw door de natuur naar de grond is gebracht, aangetast in zijn waardigheid. En dan rijst meteen de vraag: boombeheerder, wat gaat u doen? Gaat u iets doen, of gaat u niets doen? Nou hou ik zelf nogal van niets doen, maar daarom ben ik ook geen boombeheerder.

Of eigenlijk is de vraag: waarom moeten we iets doen? Deze vraag komt naar voren vanuit de zorgplicht. Want zoals we allemaal weten heeft iedere boomeigenaar/beheerder een zorgplicht; op drukke plaatsen is dat zelfs een verhoogde zorgplicht. En mochten we een boompje niet geheel op onze blote ogen vertrouwen, dan hebben we een onderzoeksplicht. Daarnaast heb je als het goed

Foto: Eddie Bouwmeester

is natuurlijk ook nog een portie gezond boerenverstand. De boombeheerder van de gemeente Deventer liet naar aanleiding van de takbreuk door de firma Copijn Boomspecialisten B.V. uit Utrecht een boomtechnisch onderzoek uitvoeren aan de bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea'). Aangezien het een plantsoen betreft dat intensief wordt gebruikt door wandelaars en recreanten, is Copijn gevraagd de boom in zijn geheel te onderwerpen aan een boomveiligheidsinspectie. Copijn heeft de boom beoordeeld op conditie, stabiliteit en structuur, en heeft daarnaast een toekomstverwachting afgegeven; zie hiervoor de kadertekst.

Als er iets misgaat heeft de boombeheerder bewijs dat de boom onderzocht is

De spijker op z'n kop

Nou ben ik niet zo van de rapporten, maar hier sloeg Copijn de spijker op z'n kop. Een rapport zonder al te veel gezwam en met een duidelijk advies. Zo'n rapport lijkt misschien overdreven, want op basis van ons boerenverstand hadden we wellicht hetzelfde uitgevoerd als ons dat gevraagd was. Maar met dat rapport heeft een boombeheerder wel iets om aan de politiek te geven om bepaalde keuzes te onderbouwen. Als er iets misgaat met de boom, dan heeft de boombeheerder een bewijs dat de boom onderzocht is. En daarmee heeft hij voldaan aan de onderzoeksplicht, waarvoor hij de verantwoordelijke is binnen de gemeente. Maar met alleen een rapport ben je er nog niet... De NKB 2014 en de Dag van het Park gingen door op 6 en 7 juni. De boom werd maar niet voor de kinderklim gebruikt, want ook wij namen natuurlijk onze verantwoordelijkheid. Maar er moest uiteraard nog wel wat gebeuren aan de boom (zie ook de adviesgegevens). Omdat Het Groenbedrijf Deventer ons zo fantastisch geholpen had tijdens de klimkampioenschappen, hebben we met een klein groepje vrijwilligers van de klimwedstrijden de boom volgens de adviespunten 1 t/m 4 uit het onderzoeksrapport gesnoeid, verankerd en ingewikkeld. In het kader van de zorgplicht is al veel gedaan voor de veiligheid van de omgeving, echter de punten 5 en 6 uit het rapport zijn tot dusver – bij mijn weten – nog niet uitgevoerd. Nou ben ik niet zo van het al te veel extra 'voeren'

Conditie en stabiliteit

Boomsoort: *Fagus sylvatica* 'Atropunicea'
 Bruine beuk
 Stamdiameter: 146 cm
 Kroondiameter: 21 m
 Boomhoogte: 32 m
 Conditie: redelijk
 Stamvoet: goed
 Stam: goed
 Kroon: matig
 Standplaats: gazon
 Toekomstverwachting: middellang (op basis huidige situatie)

Bevindingen

De boom heeft twee hoofdgesteltakken, waarvan er één vrijwel recht omhoog groeit. Deze vertakt zich later in twee delen. In een van deze kroondelen is een holte en witrot geconstateerd. In de holte zit een nest met jonge kauwen. De andere hoofdgesteltak groeit wat schuiner weg. Uit dit deel is een tak gebroken. Er is sprake van conditieachteruitgang, dat zich uit in een verminderde bladbezetting bovenin de kroon. In de kroon is ook dood hout aanwezig. De uitgebroken tak groeide aan de zuidzijde. Hierdoor bestaat de kans dat de bast van de boom zal beschadigen door zonnebrand. Verder is vastgesteld dat de groeiplaats onder de kroonprojectie zeer sterk verdicht is. Vermoedelijk ten gevolge van een combinatie van de kleiige grondslag en intensieve betreding/belasting.

Conclusie

De boom is op basis van de geldende boomveiligheidsrichtlijnen afgekeurd. Dit heeft vooral te maken met een verhoogd risico op het uitbreken van het aangetaste kroondeel en de aanwezigheid van dood hout.

Advies

Om de boom veilig te kunnen handhaven en daarnaast een betere toekomstverwachting mee te geven, worden de volgende maatregelen geadviseerd:

1. Verwijderen dood hout (< 1 maand).
2. Uitvoeren gewichtsreductie waarbij onder andere de hoogte van de kroon wordt teruggebracht. Hierdoor vermindert de windbelasting op het verzwakte kroondeel. Uiteraard dient deze snoei met respect voor de natuurlijke habitus te worden uitgevoerd (< 3 maanden).
3. Plaatsen van een 8 tons dynamisch anker tussen de drie dominante kroondelen om piekspanning tijdens windbelasting te reduceren (i.c.m. uitvoering gewichtsreductie, < 3 maanden).
4. Om zonnebrand te voorkomen dient een deel van de stam met jute te worden omzwachteld of een vergelijkbare zonneafscherming (z.s.m.).
5. Om de conditie van de boom te verbeteren dient de bodemverdichting opgeheven te worden door middel van pneumatisch injecteren, waarbij tevens organische voedingsstoffen worden verwerkt (< 6 maanden).
6. Gewenst: realiseren fysieke barrière om belasting van de groeiplaats te voorkomen en nieuwe verdichting te voorkomen.

Daarnaast adviseren wij ten eerste om de boom niet op te nemen in het parcours voor de klimkampioenschappen. Met het schrijven van deze rapportage is dit besluit inmiddels al genomen door de opdrachtgever.

Bomenbeleidsplan Deventer

1.1 De noodzaak om beleid te maken
Vanuit het dagelijkse bomenbeheer en de ruimtelijke ontwikkelingen in de stad zijn er diverse aanleidingen voor het opstellen van een bomenbeleidsplan:

Zorg voor de bestaande bomen in Deventer

Het behouden van wat je hebt is niet iets vanzelfsprekends. Vanuit de zorg voor een duurzame bomenstructuur in Deventer is er aandacht nodig voor de volgende onderdelen:

1. Toetsingsrichtlijnen voor de bescherming van bomen in nieuwe inrichtings-, renovatie- en nieuwbouwprojecten.
2. Handvatten voor de handhaving van monumentale en beschermwaardige bomen in de stad en het buitengebied.
3. Planologische bescherming van (stads)bomen.
4. Duidelijke handavingsregels voor de uitvoering van het bomenbeheer. Door het ontbreken van deze richtlijnen verdwijnen onnodig veel bomen en/of worden de groeiplaatsomstandigheden negatief beïnvloed.

Benutten toekomstige ruimtelijke kansen

Bomen dragen bij aan de ruimtelijke en stedenbouwkundige structuur van de stad. De huidige bomenstructuur langs de hoofdwegenstructuur van Deventer is onvolledig en er ontbreekt een uniform beeld. Deze opbouw doet afbreuk aan de herkenbaarheid, de logische opbouw van de hoofdstructuur en de samenhang tussen de stad en het buitengebied. Binnen de uitvoering van stedelijke vernieuwingsprojecten en herstructurering(en) zijn er kansen om de bomenstructuur in de aankomende jaren te herstellen, te versterken en op enkele locaties nieuw te ontwikkelen.

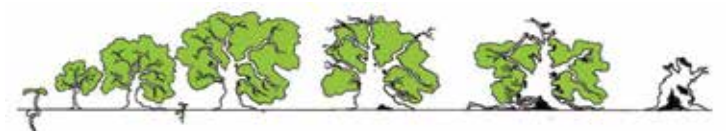
van bomen ondergronds, maar als eenmalige oplossing om verdichting op te lossen kan ik ermee leven. Maar punt 6 in het rapport is toch de ultieme droom voor een boom- of groenbeheerder om naar eer en geweten goed uit te voeren, zodanig dat het omgevingsbeeld niet aangetast wordt of juist versterkt wordt. Laat je creativiteit maar stromen.

Uitgangspunt is om de boom veilig te handhaven en daarnaast een betere toekomstverwachting mee te geven, met inachtneming van het realiseren van een fysieke barrière om belasting van de groeiplaats en nieuwe verdichting te voorkomen. En daarnaast moet ook de omgeving worden versterkt. Wauw, dat wordt een uitdaging!

Laat die uitgebroken arm eens liggen

Omgangsregels

Maar bovenstaande is allemaal niet zo vanzelfsprekend. Het leuke van Deventer is nu dat ze daar een prachtig bomenbeleidsplan hebben gemaakt, waarin het belang van bomen is omgezet in duidelijke omgangsregels; zie de kadertekst met de regels uit het bomenbeleidsplan. Met zo'n bomenbeleidsplan, zo'n gebeurtenis en zo'n onderzoeksrapport zou ik het wel weten, maar ja: ik hou dan ook van niks doen.

De verschillende levensstadia van een boom; veelal komt de boom door ons beheer niet verder dan het vierde stadium.
Bron: Neville Fay

Postzegellandje

Veteraanbomen zijn bomen van vele decennia oud die meestal al vele generaties mensen hebben zien langskomen. Ze doen velen van ons verbazen en verwonderen door hun grote en karakteristieke stamomvang, enorme holtes maar tegelijk geweldige levenskracht en uitstraling. De eisen aan en bescherming van de groeiplaats zijn passende maatregelen in het kader van de zorgplicht. Er zijn op dit gebied zoveel mogelijkheden, alleen worden ze helaas ook zo verrekte weinig toegepast in ons postzegellandje.

Laat die uitgebroken arm eens liggen, laat het gras verruigen, geef de boom onder de kroonprojectie zijn grond terug, en de boom zal u laten zien wat leven is.

Dat zeg ik: ik hou wel van niks doen.

Boekbespreking: Van den Berk over Bomen

TEKST: SIMEN BRUNIA

1032 pagina's, 1101 boomsoorten en cultivars en 1700 foto's. Zomaar wat indrukwekkende getallen uit het nieuwe boek *Van den Berk over Bomen*. Bij veel boomprofessionals staat het dikke groene boek al jaren in de boekenkast. Om een beeld te krijgen bij de lastige wetenschappelijke namen tijdens de boomcontrole, om wat informatie op te zoeken voor de zojuist gesnoeide boom of om een ontwerp op te luisteren met een dendrologisch waardevolle boomsoort.

Dendrologische vloedgolf

Ter gelegenheid van het 75 jarig jubileum heeft boomkwekerij Van den Berk een nieuwe editie uitgegeven van dit boek. En dan dienen er zich direct twee vragen aan: ten eerste voegt deze nieuwe editie wat toe aan de reeds uitpuilende bomenboekenkast, en ten tweede hoort een kwekerijboek tussen de boekrecensies?

Op de eerste vraag kan na bestudering van zowel het oude als nieuwe boek volmondig 'ja' geantwoord worden. Bij de nieuwe editie zijn voorin het boek naast de historie van het bedrijf en verschillende referentieprojecten, korte en helder geschreven teksten gewijd aan de soortkeuze, het belang van een goede groeiplaats (de ziel van de boom zit in de grond) en een uitleg over het lossen en planten, en over de vraag hoe je het best nazorg kunt bieden aan een recent geplante boom.

Het belang van soortkeuze en biodiversiteit komt tot uiting in de toevoeging van 383 nieuwe soorten en cultivars ten opzichte van de eerste editie. Tevens zijn enkele tientallen niet meer toegepaste soorten en cultivars verwijderd.

Dacht je dat je de soorten uit het oude boek een beetje kende? Door al de nieuw toegevoegde soorten komt er weer een enorme dendrologische vloedgolf aan nieuwe namen, kenmerken en beelden op je af. Soorten als *Euptelea*, *Heptacodium*, *Melia*, *Poncirus*, *Sassafras*, *Styrax* en *Zanthoxylum* zijn bijvoorbeeld nu wel te vinden. Daarnaast zijn bijzondere cultivarnamen als 'Goofy', 'Cloud Corky' en 'Amazing Grace' opgenomen. Respect voor degenen die weten bij welke boomsoortnaam deze titels horen en voor de rest: ze zijn te vinden in het nieuwe boek.

Zoekgemak

En ook de tweede vraag kan met 'ja' worden beantwoord. Naast het feit dat het een echt boekwerk is geworden dat het waard is om aandacht voor te vragen, is een recensie zeker op zijn plaats. Want een recensie biedt ook de mogelijkheid om een kritische noot te plaatsen. Bij zulke enorme hoeveelheden informatie dreigt vaak het gevaar dat dit ten koste gaat van bijvoorbeeld de grootte van afbeeldingen, de duidelijkheid of de leesbaarheid. Qua duidelijkheid is door de vormgeving niets ingeboet naar mijn mening. En alhoewel sommige afbeeldingen inderdaad aan de kleine kant zijn, is door het veranderde formaat van het boek alles wel goed zichtbaar. Als extra staat ook dit boek – net als de oude editie – weer vol met inspirerende, paginagrote afbeeldingen van volwassituaties van (bijzondere) bomen of juist interessante details van bomen. Dit nieuwe formaat zorgt er ook voor dat in het zoekstelsel achterin het boek alle mogelijke zoekcombinaties iets meer ruimte hebben, wat het zoekgemak bevordert.

Pure wanhoop

Is er dan toch echt geen kritiek op het boek te benoemen? Voor mij persoonlijk is het de pure wanhoop om na al die jaren van het leren van wetenschappelijke namen en kenmerken van alle boomsoorten, het besef te krijgen dat je er nog lang niet bent en dat je nog steeds moet maar ook kunt blijven doorleren.

In ieder geval geeft deze nieuwe uitgave voldoende informatie om de komende jaren zo nu en dan *Van den Berk over Bomen* uit de kast te halen en met vernieuwde energie de strijd met de bomenamen aan te gaan. *Arbutus*, *Chitalpa*, *Diospyros*, *Laburnocytisus*, *Punica*, pfffff...

Boek: Van den Berk over Bomen

Sortimentsverantwoordelijke: Cees van Casteren

Dendrologische redactie: Ronald Houtman

Eindredactie: Johan van den Berk en Anneke de Jong

Tweede uitgave, volledig herzien en vernieuwd

€ 95,- exclusief verzendkosten

1032 pagina's

Te bestellen via www.vdberk.nl

Een hartelijk welkom voor de volgende Nieuwe leden

- Niels Arnauts
- Rick Backx
- Jack Berkhout
- Walter Donker
- Corik Geurts
- Frank van Irsel
- Bas Oort
- Colin Schilstra
- Boy van Urk

Kring Praktiserende Boomverzorgers **KPB-ISA**

boom

Kenniscentrum voor Bomen

De nieuwe norm voor het berekenen van minimale restwanddiktes voor holle bomen

- eenduidige en nauwkeurige berekeningen uit te voeren.
- boomsoortspecifiek en locatie gebonden.
- conform Eurocode met de nationale bijlage NEN-EN 1991-1-4-2005/NB:2011.
- unieke restwand bepaling voor stamomtrek met holtes

Jaarlicentie vanaf € 350,-

Ook dit najaar weer cursussen i.s.m. mycoloog en boscoloog Gerrit J. Keizer !

- Houtrot, zwammen en bomen.
- Zwammen en Bomen, Mycological Tree Assessment (MTA).
- **NIEUW: 2-daagse masterclass MTA inclusief handboek (Keizer, 2015).** het nieuwe handboek MTA is exclusief verkrijgbaar i.c.m. de masterclass.

Informatie over de locaties, tijden en sterk gereduceerde tarieven zie onze advertorial elders in hét vakblad!

NU met totaal 36 punten voor hercertificering ETW!

Veldmodules voor het snel en efficiënt opnemen van boomgegevens, zoals onderhoudskenmerken, boomveiligheidscontroles en boominspecties.

Ook: Monumentale en waardevolle bomen module, objectief en meetbaar.

BOOM Stability Test brengt nauwkeurig windworpg gevoeligheid en/of stambreukgevoeligheid in beeld.

Op basis van een boomsoortspecifieke en locatie gebonden winddruk-analyse worden de gemeten veiligheidsreserves afgezet tegen de gewenste veiligheidsfactoren conform Eurocode met de nationale bijlage (NL óf BE).

Rapportage indien gewenst ook franstalig mogelijk.

Boomwaardebepalingen, boomschadetaxaties en schadeverhaal conform de richtlijnen van de Nederlandse Vereniging van Taxateurs van Bomen door geregistreerd taxateur.

DOOR DRS. JOZÉ 'T HOEN, BSI BOMENSERVICE

Gaten in boomrijen met verlichting weerhouden vleermuizen door te vliegen

Vleermuizen gebruiken bomenrijen en netwerken van bomen als route om van de ene plek naar de andere te vliegen. De ruimte tussen de ene boom en de volgende kan goed te doen zijn of toch te groot om veilig te passeren. Deze afstand is niet alleen afhankelijk van het aantal meters tussen de twee bomen, maar ook van de mate van verlichting in deze tussenruimte. Het blijkt dat vleermuizen in een kleine tussenruimte nog behoorlijk sterke verlichting tolereren. Maar in een grotere tussenruimte kan zwakke verlichting ze al weerhouden om deze tussenruimte te passeren. De vleermuizen kunnen geholpen worden door in de buurt van vliegroutes óf de openbare verlichting te dimmen of af te schermen richting de bomenrij, óf door gaten in een bomennetwerk op te vullen met nieuwe bomen. Het opvullen van de tussenruimtes of donkerder houden zal vleermuizen helpen vliegroutes intensiever te gebruiken of zelfs nieuwe vlieg-routes in gebruik te nemen.

Bron: www.sciencedaily.com/releases/2015/06/150604203522.htm

Bossen als bron van stikstofvervuiling

Je zou het niet snel zeggen, maar bossen kunnen een bron van vervuiling zijn. Een recent onderzoek in Japan laat zien dat oude cedar- en cipresplantages stikstofvervuiling veroorzaken. In de jaren '50 en '60 zijn in Japan veel cedar en cipresplantages opgezet. Door latere goedkope houtimport zijn de plantages verwaarloosd en in onbruik geraakt. De bomen staan dicht op elkaar en geven zo veel schaduw dat ondergroei of jonge aanwas geen kans heeft. De naaldval wordt dan wel jaarlijks afgebroken door wormen en microben tot stikstof, maar de dicht op elkaar gepakte bomen nemen minder op dan ze afgeven. Door de afwezigheid van ondergroei of jonge aanwas die de vrijgekomen stikstof weer gebruikt ontstaat er een stikstofoverschot in de bodem. Tijdens regenbuien en het smelten van de sneeuw in het voorjaar spoelt de stikstof naar nabij oppervlaktewater. Dit is zelfs zo veel dat het algenbloei veroorzaakt, met alle zuurstofproblemen van dien. Aangezien de cedar- en cipresplantages 30% van het Japanse bosareaal beslaan, hebben ze veel invloed. Sinds 2012 is een project begonnen om de bossen te dunnen en terug te brengen naar een meer natuurlijk stadium met een natuurlijker stikstofkringloop. Met vervolgonderzoek gaat bepaald worden of het water van gedunde bossen inderdaad minder stikstof bevat.

Onze straat- en parkbomen mochten willen dat al hun blad- of naaldval op de bodem mag blijven en afgebroken kan worden. Maar te veel van het goede blijkt dus ook mogelijk te zijn...

Bron: www.sciencedaily.com/releases/2015/06/150610131539.htm

Europese bomen planten in China om potentiële ziektes op te sporen

In het verleden iepziekte, tegenwoordig Aziatische boktor, in de toekomst wellicht essenprachtkever; je zou soms denken dat alle boomziektes uit Azië komen. Dat is natuurlijk te kort door de bocht. Maar dat er meerdere ziektes vandaan komen, is wel zeker. De internationale handel, snelle transportmethodes, verkoop van decoratieve planten en landbouwproducten en de klimaatverandering zijn factoren die bijdragen aan de onbedoelde introductie en overleving van organismen ver buiten hun oorspronkelijke leefgebieden. Europese en Chinese onderzoekers hebben met een nieuwe methode gespeurd naar potentieel gevaarlijke insecten en schimmels in China nog voor ze in Europa zijn geïntroduceerd.

De onderzoekers hebben zeven boomsoorten (beuk, haagbeuk, drie eiken en twee naaldbomen) uitgeplant op twee locaties, 100 bomen per soort van ongeveer 1,5 m hoog. Gedurende vier jaren zijn maandelijks bij elke boom de insecten, schimmels en schades bijgehouden. Er zijn minstens vier schimmels ontdekt die lokaal bekendstaan als plantpathogene. In totaal zijn 104 insectensoorten gevonden op de bomen, waarvan er 8 ook larven ontwikkelden op de bomen. 38 soorten hebben vijf keer of vaker de bomen gekoloniseerd. Deze 38 insectensoorten worden gezien als potentieel invasief als ze in Europa zouden worden geïntroduceerd.

Dit is de eerste keer dat zo'n experiment is gehouden. De quarantainelijsten voor import van plantmateriaal bevatten tot nu toe alleen die soorten die al bekendstaan als invasief. Met deze methode zouden de quarantainelijsten uitgebreid kunnen worden met potentieel invasieve soorten.

Bron: www.sciencedaily.com/releases/2015/06/150603083202.htm

woensdag 7 en donderdag 8 oktober Dag van de Openbare Ruimte

De Dag van de Openbare Ruimte is het jaarlijkse ontmoetingsmoment voor iedereen die werkzaam is binnen het werkveld openbare ruimte: ontwerp, inrichting, onderhoud en beheer.

Voor wie: professionals op het gebied van openbare ruimte
Kosten: toegang gratis (na registratie)

Locatie: Expo Houten, Houten

Meer informatie: www.openbareruimte.nl

donderdag 26 november 2015 Nationaal Congres Beheer Openbare Ruimte

Het Nationaal Congres Beheer Openbare Ruimte kent een interessant en uitgebreid programma. Binnenkort wordt het programma van 2015 bekendgemaakt.

Locatie: Sint-Eusebiuskerk, Arnhem

Regulier tarief: € 450

Gereduceerd tarief: € 395

Meer informatie: www.crow.nl

Bomen in beeld

Overal op internet zijn interessante, leuke, gekke en verbazingwekkende filmpjes te zien over bomen. Hier is te zien hoe het mannetje van de Noord-Amerikaanse helmspecht met grote kennis van houtbewerking een nest uithakt. Menig boomverzorger kan er een puntje aan zuigen!

www.youtube.com/watch?v=L099JPIYwao

Wie een smartphone heeft, kan met zijn barcodescanner deze QR-code gebruiken.

Thema- en studiedagen

Ook in 2015 worden de **KPB-ISA-themadagen** georganiseerd op de zaterdagen van de tweede week van elke *even* maand. Ze beginnen tussen 12.00 en 13.00 uur (mits anders vermeld wordt in de agenda) en eindigen rond 17.00 uur.

Voor de themadagen is inschrijven verplicht. Inschrijven kan alleen via de website van de KPB-ISA. Wil je tijdig een uitnodiging ontvangen, dan moet het secretariaat wel beschikken over het juiste e-mailadres!

Voor meer informatie, zie www.kpb-isa.nl

De studiedagen van Bomen Beter Beheren

worden georganiseerd op de zaterdagen van de tweede week van elke *oneven* maand.

Voor meer informatie, zie www.bomenbeterbeheren.be

HAAL DE ÉCHTE VAKMAN IN UZELF NAAR BOVEN!

ALS SPECIALIST MEER KENNIS, MEER SUCCES!

ETW-HERCERTIFICERING 10 PUNTEN IN 1 DAG

IPC biedt keuze verschillende dagprogramma's;

- ✓ Hout onder spanning | F&F wet vs. bomenwerk | Veilig werken langs de weg
- ✓ Nieuwe klimtechnieken en materialen | Innovaties boomverzorgings-gereedschappen | Snoeien (RAW, veterane snoei, toetsen snoeiwerk)
- ✓ Sortiment en toepassing | Schimmels & nieuwe ziekten en aantastingen | Veiligheid en ergonomie in boomverzorging

Diverse data dit najaar!

NIUW: FAUNACONTROLEUR

Breid uw specialisme boomverzorging uit met faunacontroleur.

- ✓ Stadswerk certificaat
- ✓ Waardevolle aanvulling op boomcontroleur
- ✓ Aanvulling voorjaar en zomer werkzaamheden
- ✓ Voldoet aan eisen nieuwe Gedragscode bestendig beheer

**START
16
SEPTEMBER**

AGENDA

- ✓ **EUROPEES ZAAGBEWIJS ECC TRAININGEN**
Diverse data najaar 2015
- ✓ **MASTERCLASS KLIMMEN**
29 september 2015
- ✓ **BOOMVEILIGHEIDSINSPECTEUR**
7 oktober 2015
- ✓ **BOOMVEILIGHEIDSONDERZOEK**
14 oktober 2015
- ✓ **BHV MET CODE 95**
2 december 2015

AANMELDEN OF MEER INFORMATIE?

Om u aan te melden voor een training of opleiding gaat u naar www.ipcgroen.nl. Voor meer informatie kunt u contact opnemen met IPC Groene Ruimte via 026 - 355 01 00 of via info@ipcgroen.nl

IPC
**GROENE
RUIMTE**
PRAKTIJKCENTRUM
VOOR
VAKMENSEN